

Попович С.М.*аспірантка кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки**Донецький державний університет внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Вступ. Розвиток України в сучасних умовах, з метою демократичних перетворень, збереження територіальної цілісності, забезпечення національної безпеки можливо тільки в умовах адаптивного управління державою відповідно до визначених цільових орієнтирів і критеріїв, в межах гармонічного розвитку законодавства. Побудова гармонійної системи законодавства, інтегрованої в європейську систему, повинна базуватися на взаємо доповненні різних галузевих норм одна одною і відповідності основним ідеям, визначеним у Конституції України. Такий шлях можливий лише за умови комплексного осмислення проблем, що виникають під час застосування чинних нормативних актів, в процесі реалізації господарської компетенції учасниками діяльності. На сьогодні продовжується багаторічна дискусія між науковими представниками цивільного та господарського права, яка набула свого чергового загострення у зв'язку з ідеями рекодифікації як цивільного, так і господарського законодавств. Це питання активно обговорюється на сторінках юридичних видань та юридичних форумах. Зрозуміло, що важливість досліджуваної проблеми зумовлена пошуком такої ефективної моделі взаємодії держави, державних органів, учасників господарської діяльності, яка б відповідала потребам нинішнього соціально-економічного стану країни [1, с. 209–212]. Забезпечення належного правового регулювання здійснення господарської діяльності та впорядкування змісту господарських відносин в період воєнного стану, а особливо після закінчення війни, є вельми

важливо для нашої держави та суспільства. Це питання є актуальним для органів, діяльність яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням безпеки держави. Саме таким органом є Національна поліція України.

Національна поліція України грає провідну роль в охороні громадського порядку, забезпеченні захисту прав і свобод громадян, боротьбі зі злочинністю не тільки в масштабах країни, а й світу. Для ефективного виконання цих обов'язків вона повинна мати відповідні майнові та матеріально-технічні ресурси, такі як приміщення, транспортні засоби, обладнання, системи зв'язку та сучасні технології. Наявність та належне управління цими об'єктами має важливе значення для ефективності поліцейської діяльності, в тому числі з метою підтримки громадської довіри.

Стан дослідження. Нажаль питання щодо реалізації господарської компетенції органів Національної поліції України не отримали належної уваги з боку науковців, але загальні питання правового регулювання господарської компетенції були дослідженні такими вченими, як: О.А. Белянич, А.Г. Бобкова, О.М. Вінник, О.В. Гаргонич, Б.В. Дерев'яно, Р.А. Джабраїлов, Д.В. Задихайло, А.М. Захарченко, В.К. Мамутов, Л.М. Ніколенко, О.П. Подцерковний, В.В. Резнікова, В.В. Устименко, О.В. Шаповалова, В.С. Щербина та ін.

Таким чином, **метою даної статті** є висвітлення особливостей реалізації господарської компетенції органів Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. За останні роки в умовах трансформації економіки України відбулися перетворення майже всіх сфер діяльності, в тому числі правоохоронної. Такі перетворення спонукають переглянути підходи до формування господарського та цивільного законодавства присвяченого регулюванню господарської діяльності органів Національної поліції України. Це зрозуміло, тому що розвиток суспільства та держави на сучасному етапі, пов'язаний з військовими діями, змушує сконцентрувати увагу на проблемах без вирішення яких подальша якісна та ефективна діяльність органів поліції може стати або неможливою, або проблематичною.

У господарському законодавстві з'явилися нові організаційно-правові форми юридичних осіб; змінилися механізми укладення договорів, здійснення господарської діяльності, підходи до відповідальності тощо. Всі ці зміни тягнуть за собою удосконалення законодавчої бази для юридичних осіб публічного права. Економіка ринкового типу, що формується на сучасному етапі розвитку, передбачає участь у господарському обігу як юридичних осіб приватного права, а й публічного права, до яких відносяться органи Національної поліції України.

Наділення органів Національної поліції України статусом юридичної особи означає, що поліція, як і будь-яка юридична особа, має низку властивих ознак, а саме: організаційна єдність, що виражається в наявності офіційно закріпленої організаційної структури; наявність одноосібного виконавчого органу в особі керівника (начальника); наявність постійно діючого колективу, що представляє собою організацію. Незважаючи на складну внутрішню структуру, завдяки вищезазначеним ознакам органи Національної поліції України приймають участь у господарських відносинах як суб'єкт права.

У господарському обігу органів Національної поліції України знаходиться значна маса майна, товарно-матеріальних цінностей, фінансових коштів. Можливість участі

органів Національної поліції України виникає завдяки наділенню цих органів господарською компетенцією. Однак у чинному господарському законодавстві не достатньо відображені особливості правового регулювання господарської компетенції органів поліції, що перешкоджає ефективності в досягненні цілей, заради яких вони створені. Питання господарської компетенції є вельми важливими для будь-якого суб'єкта, тому що вони мають не тільки теоретичну спрямованість, а й практичну.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Господарського кодексу України (далі – ГК України) держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. У ст. 2 ГК України зазначається, що учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності. Господарська компетенція органів державної влади та органів місцевого самоврядування реалізується від імені відповідної державної чи комунальної установи. Безпосередня участь держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у господарській діяльності може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України [2].

Господарська компетенція є обов'язковою характеристикою учасника господарської діяльності. Вона проявляється через призму правоздатності вступати у правовідносини, юридично гарантує функціонування суб'єктів господарювання згідно визначеним суспільно-корисними цілями і завданнями. Саме доцільність досягнення суспільно-корисних цілей і завдань, важливість організації його функціонування для зростання результатив-

ності актуалізують категорію господарської компетенції [3, с. 125].

Поняття «компетенція» походить від латинського «competentia» – сукупність (ведення, здатність, приналежність до права) – сукупність предметів відання, функцій, повноважень, прав та обов'язків певного органу чи особи [4, с. 210]. В.К. Мамутов стверджував, що поняттям компетенції охоплюються тільки конкретні права й обов'язки, якими особа володіє безпосередньо завдяки закону [5, с. 58–59]. В.С. Щербина визначає господарську компетенцію як сукупність повноважень, прав та обов'язків державного органу або органу місцевого самоврядування, які вони зобов'язані використовувати для виконання своїх функціональних завдань у сфері господарювання (господарської діяльності) [6, с. 111]. А.Г. Бобкова, ототожнює господарську компетенцію з правосуб'єктністю, визначає її як засновану на законі можливість набувати майнові та немайнові права, обирати сфери господарської діяльності, партнерів у зобов'язаннях, визначати порядок розподілу чистого прибутку тощо з моменту створення суб'єкта господарювання до припинення діяльності [7, с. 154]. В.Б. Авер'янов вважає, що компетенція – це юридичне відображення опосередкування) покладених на суб'єктів функцій у спеціальних (так званих компетенційних або статутних) актах шляхом закріплення цілей, завдань і необхідного для їх реалізації комплексу прав і обов'язків, тобто владних повноважень [8, с. 265].

При характеристиці господарської компетенції органів Національної поліції України важливе місце займає визначення їх повноважень. У науковій літературі зустрічається позиція яка визначає термін «повноваження» для науки адміністративного права, але, наприклад, представники науки господарського права термін «організаційно-господарські повноваження» визначають через поняття «господарська компетенція». Тобто поняття «компетенція» доволі часто визначається через поняття «повноваження», що

вказує на органічність взаємозв'язку в змісті управлінської діяльності повноважень і компетенції [9, с. 104]. Категорія повноважень розуміється як офіційно надане кому-небудь право якої-небудь діяльності, ведення справ. У цьому значенні дана категорія вживається в Конституції України (ст. ст. 5, 19, 142 та ін.) і ГК України (ст. ст. 2, 4, 8, 24 і ін.).

У той же час, треба враховувати, що через поняття господарської компетенції в теорії господарського права розкривається господарська правосуб'єктність. Господарська правосуб'єктність передбачає здатність особи бути учасником господарських правовідносин, що виникають у процесі безпосереднього здійснення господарської діяльності, в тому числі з приводу встановлення організаційних зв'язків між елементами господарської інфраструктури [3, с. 126].

Господарська правосуб'єктність, на думку Г.В. Пронської, це визнана державою за суб'єктом властивість: мати і набувати господарські права і нести обов'язки; нести юридичну відповідальність за неналежне здійснення прав і виконання обов'язків; захищати свої права і законні інтереси від порушень з боку будь-кого (від інших суб'єктів господарювання, засновників, держави в особі органів влади і місцевого самоврядування). Обсяг і зміст правосуб'єктності визначається на основі діючого законодавства для суб'єктів того чи іншого виду і фіксується індивідуальними правостановлюючими документами цього суб'єкта [10, с. 519]. О.А. Беляневич визначає, що господарська правосуб'єктність визначається через: 1) господарську компетенцію, тобто конкретні права та обов'язки щодо здійснення господарської діяльності та керівництва нею. Такі права та обов'язки є суб'єктивними правами та обов'язками, що існують в силу закону, тобто в рамках абсолютних (неперсоніфікованих) правовідносин; 2) господарську правоздатність, тобто можливість своїми діями набувати права і обов'язки, що відповідають предмету діяльності суб'єкта, не входять в конфлікт із цілями діяльності цього

суб'єкта [11, с. 400]. О.В. Гарагонич підкреслює, що компетенція не може бути зведена до «здатності» і до «загальних можливостей», це щось більш конкретне, ніж загальні можливості; це сукупність визначених, уже наявних прав. Обсяг компетенції не може бути змінено з власної волі суб'єкта. Обсяг правоздатності менш конкретний, але також не безмежний. Якщо компетенція вказує, якими правами й обов'язками суб'єкт уже володіє через те, що належить до певної категорії учасників господарських відносин, то правоздатність показує, якими правами й обов'язками він може володіти понад це [12, с. 94].

Господарська правосуб'єктність органів Національної поліції України реалізується в рамках господарської компетенції і не може вийти за її межі, тому що зміст такої правосуб'єктності складають лише ті можливості, які відповідають цілям та завданням створення, а також функціонування органів поліції. Передбачена законом компетенція цих органів не тільки віддзеркалюється на господарських правовідносинах, а специфічно реалізується.

Господарська компетенція органів Національної поліції України має певні особливості у порівнянні із компетенцією інших учасників відносин у сфері господарювання. Вона виникає з моменту їх створення, а її обсяг може змінюватися на основі положень різних законодавчих та підзаконних актів та з укладанням певних господарських та інших договорів.

Отже, господарська компетенція органів Національної поліції України включає не тільки сукупність прав і обов'язків, а й сукупність повноважень, прав та обов'язків під час виконання своїх функціональних завдань, в тому числі при здійсненні господарської діяльності. Тому, можна виділити загальну та спеціальну (функціональну) господарську компетенцію органів Національної поліції України.

Крім того, з аналізу господарської діяльності органів Національної поліції України можна визначити критерії поділу суспільних відносин у сфері цієї діяльності, що визна-

чають обсяги господарської компетенції: відносини з управління системою органів Національної поліції України, зокрема, шляхом підготовки правових актів; відносини, що полягають у наданні дозволених законодавством послуг (наприклад, охоронних); відносини, які виникають при розподілі ресурсів, при здійсненні контролю за відокремленими підрозділами за дотриманням вимог законодавства й застосування до них санкцій. Зрозуміло, що поділ на критерії є умовним і заслуговує на подальший розвиток у наукових розробках.

Досліджуючи господарську компетенцію органів Національної поліції України, слід вернути увагу, що органи та посадові особи діють як суб'єкти, які реалізують певні функції у визначеній системі суспільних відносин. Тобто ці органи діють у чітко визначеній сфері.

Реалізуючи господарську компетенцію органи Національної поліції України є учасниками господарських правовідносин, переважно майново-господарського та організаційно-господарського характеру.

З аналізу законодавства щодо органів Національної поліції України, з точки зору господарської компетенції, можна визначити, що хоча це питання регулюються законодавчими актами присвячених безпосередньо діяльності поліції, Законом України «Про Національну поліцію», Положенням про Національну поліцію від 28 жовтня 2015 р. № 877, але все-таки загальні питання визначаються нормами ГК України.

Господарська компетенція органів Національної поліції України передбачає їх право та здатність брати участь у господарських відносинах для забезпечення своєї діяльності. На відміну від звичайних суб'єктів господарювання, господарська компетенція поліції має ряд особливостей, пов'язаних з її державним статусом і особливим призначенням, а саме:

поліція є органом виконавчої влади та підпорядковується Міністерству внутрішніх

справ України, тобто господарська діяльність регулюється загальними та відомчими нормативними актами, здійснюється в межах державних програм;

основним джерелом фінансування матеріально-технічного забезпечення є державний бюджет. Органи Національної поліції України не можуть провадити діяльність з метою отримання прибутку; господарська діяльність спрямована виключно на забезпечення власних потреб;

господарська компетенція поліції обмежена межами, встановленими законами, підзаконними та відомчими актами, що унеможливує участь у господарській діяльності, спрямованій на отримання доходів;

органи поліції не можуть вільно розпоряджатися своїм майном, оскільки воно перебуває у державній власності та використовується виключно для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням громадської безпеки та правопорядку;

можуть брати участь у господарській діяльності через процедури публічних закупівель, які регулюються Законом України «Про публічні закупівлі» та укладати договори на придбання товарів, послуг та робіт, необхідних для її здійснення діяльності та забезпечення своїх потреб. Це включає оренду майна,

закупівлю обладнання, транспортних засобів, засобів зв'язку тощо.

матеріально-технічне забезпечення поліції здійснюється в межах фінансування з метою зміцнення правоохоронних органів. Щорічно затверджується бюджет, у якому відображено статті витрат на матеріально-технічне забезпечення поліції, що обмежує її свободу у розподілі фінансових ресурсів;

господарська діяльність поліції підлягає контролю з боку державних органів, таких як Рахункова палата України та Державна аудиторська служба. Це необхідно для запобігання корупції та зловживанням в процесі використання державних коштів.

Висновки. Господарська компетенція органів Національної поліції України має специфічний характер, пов'язаний з їх державним статусом та особливою місією щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку. Всі господарські відносини, господарські операції та взагалі господарська діяльність суворо контролюються державними органами. Основний увага приділяється забезпеченню матеріально-технічних потреб поліції через державні програми, закупівлі та інші форми взаємодії з суб'єктами господарювання в межах законодавчих актів, які регулюють господарську компетенцію.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню особливостей реалізації господарської компетенції органів Національної поліції України. Обґрунтовано визнання органів поліції суб'єктами публічного права та виокремлено ознаки як юридичної особи. Проаналізовано різні думки вчених стосовно визначення господарської компетенції та господарської правосуб'єктності. Звернена увага на визначення повноважень та відокремлення їх від поняття компетенції.

Підкреслено, що господарська правосуб'єктність органів Національної поліції України реалізується в рамках господарської компетенції і не може вийти за її межі, тому що зміст такої правосуб'єктності складають лише ті можливості, які відповідають цілям та завданням створення, а також функціонування органів поліції.

Реалізуючи господарську компетенцію органи Національної поліції України є учасниками господарських правовідносин, переважно майново-господарського та організаційно-господарського характеру.

Наголошено, що господарська компетенція органів Національної поліції України передбачає їх право та здатність брати участь у господарських відносинах для забезпечення своєї

діяльності. На підставі зроблено аналізу виділено загальну та спеціальну (функціональну) господарську компетенцію органів Національної поліції України.

Визначено особливості, які відрізняють господарську компетенції органів поліції від звичайних суб'єктів господарювання. Зазначено, що господарська компетенція органів Національної поліції України має специфічний характер, пов'язаний з їх державним статусом та особливою місією щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку. Всі господарські відносини, господарські операції та взагалі господарська діяльність суворо контролюються державними органами. Основний увага приділяється забезпеченню матеріально-технічних потреб поліції через державні програми, закупівлі та інші форми взаємодії з суб'єктами господарювання в межах законодавчих актів, які регулюють господарську компетенцію.

Ключові слова: господарське законодавство, господарська компетенція, Національна поліція України, господарські правовідносини, повноваження, державні органи.

Popovich S.M. Peculiarities of implementation of economic competence by the bodies of the National Police of Ukraine

Summary

The article is devoted to the study of the peculiarities of the implementation of the economic competence of the bodies of the National Police of Ukraine. The recognition of police bodies as subjects of public law is substantiated and the characteristics of a legal entity are distinguished. Different opinions of scientists regarding the definition of economic competence and economic legal personality were analyzed. Attention is drawn to the definition of powers and their separation from the concept of competence.

It is emphasized that the economic legal personality of the bodies of the National Police of Ukraine is implemented within the framework of economic competence and cannot go beyond its limits, because the content of such legal personality consists only of those possibilities that correspond to the goals and tasks of the creation, as well as the functioning of the police bodies.

In exercising economic competence, the bodies of the National Police of Ukraine are participants in economic legal relations, mainly of a property-economic and organizational-economic nature.

It was emphasized that the economic competence of the National Police of Ukraine provides for their right and ability to participate in economic relations to ensure their activities. On the basis of the analysis, the general and special (functional) economic competence of the National Police of Ukraine was identified.

Features that distinguish the economic competence of police bodies from ordinary business entities have been identified. It is noted that the economic competence of the bodies of the National Police of Ukraine has a specific nature related to their state status and special mission to ensure public safety and law and order. All economic relations, economic operations and economic activity in general are strictly controlled by state authorities. The main attention is paid to ensuring the material and technical needs of the police through state programs, procurement and other forms of interaction with economic entities within the limits of legislative acts that regulate economic competence.

Key words: economic legislation, economic competence, National Police of Ukraine, economic legal relations, powers, state bodies.

Список використаних джерел:

1. Шемет У.Р., Тимченко Л.М. Pro vs Contra рекодифікації господарського законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 209–212.

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Починок К.Б., Сировець М.О. Аналіз поняття «господарська компетенція» в правовому вимірі. *Молодий вчений*. 2021. № 5 (93). С. 124–127.
4. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт. : В.К. Гіжевський, В.В. Гловченко, В.С. Ковальський (кер) та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
5. Мамутов В.К. Про співвідношення понять компетенції та правоздатності державних господарських органів. *Правознавство*. 1965. № 4. С. 56–63.
6. Щербина В.С. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як учасники відносин у сфері господарювання. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 1. С. 111–117.
7. Бобкова А.Г. Правове забезпечення рекреаційної діяльності. Донецьк, 2000. 308 с.
8. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / ред. колегія: В.Б. Аверьянов (голова). Київ : Вид-во: «Юридична думка», 2004–2005. Т. 1: Загальна частина. 2004. 584 с.
9. Шевченко А. М. Поняття господарської компетенції фізичної особи. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 103–108.
10. Пронська Г.В. Вибране. Київ: Освіта України, 2013. 696 с.
11. Беяневич О. А. Теоретичні проблеми господарського договірної права: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006. 506 с.
12. Гарагонич О. В. Поняття та ознаки господарської компетенції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 93–96.